

TÜBİTAK ve TÜBA VAKALARI

Namık Kemal PAK*

Özet: Bu yazıyla ülkemizde TÜBİTAK ve TÜBA'da yaşananları, bu iki kurumu bilimin öncüsü haline getirmek için yıllarca verilen emek ve çabanın nasıl boşa gittiğini, siyasi yaklaşımların iki kurumun da içini nasıl boşalttığını gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Ülke olarak bilimsel açıdan içinde bulunduğumuz kötü durumdan çıkabilmenin yolu bilime daha çok değer vermek, bilim ışığıyla aydınlatılmış zeki bir toplum yaratmaktır.

Anahtar Sözcükler: TÜBA, TÜBİTAK, bilim, politika

The Case of TUBA and TUBITAK

Abstract: The aim of this article is to demonstrate what has happened with TUBA (Turkish Academy of Sciences) and TUBITAK (The Scientific and Technological Research Council of Turkey), how the many years of efforts to make these two institutions leaders of science were wasted and how the political manipulations emptied them. As a country, to get out of the bad condition in terms of science we need to give more value to science and to create an intelligent society through the light of the science.

Keywords: TUBA, TUBITAK, science, politics.

1. Bilimsel Devrim ve Aydınlanma

Ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda pek çok eksik ve kusurları var; bunların doğal uzantısı olarak güçsüzlük ve evrensel ölçekte saygınlık eksikliği de var. Peki bu hep mi böyleydi, yani hep mi gerideydik? Ne yazık ki, bu uzun süredir böyle: Türkiye son bir kaç yüz yıldır geri kalmışlığın acılarını yaşıyor.

16-17. yüzyıllarda uygarlık düzeyi itibarıyla batı uygarlığı ile aramızda önemli bir fark yokmuş. Ancak sonraki yıllarda durum değişmiş ve öncelikle askeri alandan başlayarak her alanda batı dünyası ile aramızdaki ara, aleyhimize olarak sürekli açılmış. Önce batının savaş gücünde ileri gittiğini fark edince arayı kapamak için çareler aranmış. Ama bulunan çözümler hep eksik kalmış. Örneğin "onların ürettiği silahları, makinaları alalım ve kullanalım, arayı kapatırız" diye düşünülmüşler. Bakmışlar ki bu sorunu çözmüyor, hatta ara açılmaya devam ediyor, doğrudan teknoloji ürünleri yerine teknolojik bilgi transferi ile sorunu çözümlenmeye çalışmışlar. Özetlersek, ülkemizi yönetenler batıdaki gelişmenin kaynağının bilimsel devrim olduğunu, bunun da araştırma yoluyla yeni bilgi üretiminden kaynaklandığını yüzyıllar boyu bir türlü algılayamamışlar. Geri kalmışlığın gerçek nedeninin ayırdına ulusal eğitim politikasındaki boyutuyla varılması,

Kemalist Cumhuriyet Devrimlerinin en önemlilerinden biri olan ve 1933 yılında gerçekleştirilen İstanbul Üniversitesi reformuyla olmuştur. Bu devrim sonuçları itibarıyla batıdan 300 yıl sonra 20. yüzyılın ikinci yarısında hayata geçmeye başlamış, ancak yakın geçmişte tekrar kesintiye uğramıştır.

Aradan şu kadar zaman geçtiği halde bilimsel devrimi ne ölçüde algılıyoruz, ya da yeterince değerlendiriyor muyuz? Bu sorulara ne yazık ki olumlu yanıt vermek mümkün değil. "Yeni bilgi üretirsek gücümüz de artar" anlayışı hala yerleşmediği gibi, 60'lı yıllarda yeniden tırmanışa geçen aydınlanma kıpırtılarını bastırarak karşı akımlar da son dönemde iyice ivme kazanmış durumdadır.

2. TÜBİTAK ve TÜBA Vakaları

Atatürk devrimleri ruhunun yeniden canlandığı özgürlükçü anayasalı 60'lı yılların aydınlanma döneminin en önemli ürünlerinden biri TÜBİTAK'tır. 1964'teki kuruluşundan itibaren bu Kurum Türkiye'yi, bilimin yol göstericiliğiyle, çağdaş uygarlık düzeyine taşıma yolunda çok önemli görevler üstlenmiştir.

Daha sonra ayrıntıyla anlatılacağı üzere 2003'ün sonlarında başlayan kanun değişiklikleri ile

*Prof. Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Kurumun siyasi otoritenin kontrolü altına alınması girişimlerinden ilk ikisi savuşturulmuş olmasına karşın uygun siyasi ve sosyal koşulların oluşmasıyla Kurum 2008 yılı sonunda tamamıyla siyasetin kontrolü altına alınmıştır. Böylece TÜBİTAK kuruluş amaç ve özelliklerinden ve özerkliğinden mahrum bırakılmış ve bilimin ve aydınlanmanın odak kuruluşu olmanın çıkmıştır. TÜBİTAK'taki bu dönüştürme işleminin 5 yıl sürmesi bunun oldukça zorlu ve sancılı bir süreç olduğunun bir göstergesidir.

Bilim camiasına TÜBİTAK operasyonuna bu kadar tepkisiz kalmak elbette yakışmamıştır. Gerçekten üzücü olan TÜBİTAK'tan her zaman tarafsız ve adil destek ve teşvik görmüş üniversiteli meslektaşlarımızın pek çoğunun sessiz kalmayı kendilerince uygun görmüş olmalarıdır. Bu noktada Cumhuriyet Bilim-Teknikteki köşesinde yazdığı uyarıcı yazılarla bu yıkıma karşı yürekli bir duruş gösteren değerli meslektaşım Celal Şengör'ü şükranla anıyorum.

Bırakın bu sürece karşı çıkmayı, az sayıda da olsa, bilim camiamızın bazı mensupları yıkıma gazete yazılarıyla destek vermişlerdir. Bu birkaç kişinin çirkin tetikçilik faaliyeti herhalde bu sürecin objektiflikle anlatıldığı tarih sayfalarında hakettiği ayıplamayla yer alacaktır.

Türkiye'nin en temel sorunu belki de bu "aydın aymazlığıdır". Ne vahimdir ki, bırakın TÜBİTAK operasyonundan rahatsızlık duymayı, içimizden görünen birtakım "bilim insanlarının" aymazlığı ve inkarcılığı bilimdeki geri kalmışlığımızın sorumlusu olarak Tevhid-i Tedrisat Kanununu göstermek noktasına vardırılabilmişlerdir.

Yenilerde tarih tekerrür etmiş ve benzer süreç TÜBA'da da yaşanmıştır. Belki (olması gerektiği gibi) elit yapısından, belki bütçesinin küçüklüğünden TÜBA, kamuoyu ve bazı aydınlar nezdinde hakettiği ağırlığı ve saygınlığı bir türülü yakalayamamıştır. Hatta TÜBA dışında kalmış pek çok "aydının" bu kuruma karşı yürütülen operasyon karşısında "beter olsun" tavrı her halde ilerde bilim tarihçileri tarafından ilgiyle değerlendirilecektir. Belki de bu önem indeksinin düşüklüğü yüzünden TÜBA'ya sıra ancak TÜBİTAK'tan 8 yıl sonra 2011 yazında gelmiştir.

2.1. TÜBİTAK ve Özerklik

TÜBİTAK 1964 yılında 278 sayılı kanunla idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuş bir kurumdur. Özerklik o dönemler için pek çok kurumda olmayan son derece ayrıcalıklı bir statüdür ve kurucuların ileri görüşlülüklerinin bir göstergesidir. TÜBİTAK'ın kuru-

cuları arasında bulunan Erdal İnönü, Cahit Arf, Feza Gürsey Türk bilim camiasının o dönemdeki (ve aslında her dönemdeki) en önemli isimleridir. Anılan değerli büyüklerimiz dünyadaki mevcut modeller üzerinde geniş araştırma yaparak bu modele ulaşmışlardır.

Özerklik (muhtariyet / otonomi), Türkçe sözlüklerde "Bir topluluğun veya bir kuruluşun, kendine özgü yasalarla kendi kendini özgürce yönetme hakkı" şeklinde; Türk Hukuk Lügatı'nda ise biraz daha ayrıntılı olarak, "sosyal bir topluluğun veya tüzel kişilerin, kendini idare eden kaidelerin tamamını veya bir kısmını tespit edebilmek veya devletçe konulan nizamların çizdiği hudutlar dahilinde hareket serbestliği yetkisi" olarak tanımlanmaktadır.

Geçmiş dönemlerde TÜBİTAK'ı yöneten kadrolar, siyasi duruşları ne olursa olsun, TÜBİTAK'ın uzmanlık ve liyakata dayalı bir yapı ve işleyişe sahip olması gereğinde birleşmişlerdir. Bu sayede zaman zaman hükümetlerin doğrudan müdahalelerine rağmen, yıkıma uğradığı 2003 yılına kadar TÜBİTAK 40 yıldır başarılı bir performans sergilemiş, kuruluş amaçlarını başka kamu bürokrasilerine göre çok büyük bir verimle gerçekleştirmiştir. Türkiye'de yakın geçmişte bilim ve teknolojiye gerçekleştirilen ilerlemelerin pek çoğunda TÜBİTAK'ın çok önemli katkısı vardır. Bu yüzlerce değerli katkı arasından, tüm toplumsal yaşamımızı çok derinden etkilediği için yalnızca bir tanesinden bahsetmekle yetineceğim: Bu katkı internetin 1992 yılında Türkiye'ye getirilmesidir.

Kuruluşundaki beklentilerin hemen tümünü fazlasıyla yerine getirmiş ve Türkiye'yi bilimin yol göstericiliğinde çağdaş uygarlık düzeyine taşıma yolunda büyük hizmetler görmüş olan bu Kurum ne yazık ki kuruluşunun 40. Yılında siyasi iktidarın ciddi bir müdahalesine uğramıştır.

2.2. TÜBİTAK'a Siyasi Müdahale Başlıyor

278 sayılı Kuruluş Kanununun 5. Maddesi, TÜBİTAK Başkanının "müspet bilimler alanında eser, araştırma ve buluşlarıyla tanınmış kişiler arasından" Bilim Kurulu (BK)'na seçilmesi ve Başbakan'ın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanması hükmünü getirmişti. Aynı madde, Başkan'ın görev süresinin 4 yıl olduğunu ve en çok iki dönem bu göreve seçilebileceğini de hükme bağlamıştı.

Bu hükmün geçerliliği ne yazık ki ancak 2003 yılına kadar sürmüştü ve seçilmiş bir başkanın göreve atanmamasının ardından gelen süreç sonrasında

TÜBİTAK siyasi otoritenin kontrolü altına alınarak, bir anlamda işlemez hale getirilmiştir. Şöyle ki:

1 Mayıs 1999'da seçilerek başladığım 1. dönem Başkanlık görevim 30 Mayıs 2003'de tamamlanıyordu. BK'nun Şubat 2003 toplantısında oybirliği ile yeniden ikinci bir dönem için Başkanlığa seçildim. BK'nun kararı, yeni Başbakan Sn. R.T. Erdoğan'ın göreve başlamasının beklenmesiyle, 6 Mayıs 2003 tarihinde Başkanlığa iletilmiştir. Başkanlık (TÜBİTAK Başkanlık görevinin bitiş tarihi olan) 30 Mayıs 2003'e kadar Kararnameyi hazırlayıp Sn. Cumhurbaşkanı'nın nihai onayına sunmadığından, TÜBİTAK'ı ve kendimi polemiklere malzeme yaparak yıpratmamak adına bu tarihte TÜBİTAK'tan ayrılarak ODTÜ'deki görevime döndüm.

2003 yaz aylarında TÜBİTAK'ın içine düştüğü belirsiz durumdan kurtarmak için BK, hükümetle diyalog arayışlarına girmişti. Ancak yapılan birkaç görüşme sonunda (Başbakan'ı bu görüşmelerde temsil eden kişi o sırada danışman olarak çalışan ve daha sonra Müsteşarlığa ve yenilerde de MEB'na getirilen Ömer Dinçer idi) Başkanlığın, TÜBİTAK'ta görev yapmakta olan iki kişi (N. Yetiş veya eşi Ö. Yetiş) dışında bir ismi kesinlikle kabul etmeyeceği belli olmuştu. Bu durumda da BK, bu görüşmeleri sürdürmekte artık bir yarar görmemişti. Başkanlığın "önerdikleri isimlerin Bilim Kurulu tarafından kabul edilmemesi durumunda iyi şeyler olmayacağı" uyarısının ne anlama geldiği daha sonra başlatılan yoğun karalama ve linç operasyonu ve de mahkemelerde sürdürme süreci sırasında daha iyi anlaşılmıştır.

2003 yaz dönemindeki görüşmelerde artık iyice belirginleşmiş olan diğer iki husus da zamanın hükümetten yana işlediği ve Başkanlığın da bunun tam bilincinde olduğuydu. Zira, BK'nun 6 üyesinin görev süresi de 21 Eylül 2003'de sona erecekti ve bu üyelerin yerlerine seçilenlerin Başbakan tarafından atanması da çok düşük bir olasılıktı. Boşalan 6 BK üyeliği için BK'nun 20 Eylül 2003 tarihli toplantısında yeni üyeler seçilip, Kanun gereği atanmak üzere 1 Ekim 2003 tarihinde Başkanlığa gönderilmiş ve gerçekten de korkulan olmuştu. Bu atamalar da bloke edilerek TÜBİTAK fiilen işlemez hale getirilmişti.

2.3. Kanun Değişikliği Yöntemi ile TÜBİTAK'ın Siyasi Otoritenin Kontrolü Altına Alınması

Atamaların blokajının hemen ardından da Başkanlık tarafından 9 Ekim 2003 tarihinde TBMM'ye TÜBİTAK Kanununda bir değişiklik taslağı sunulmuştur. Bir maddelik bu Kanun taslağı, özetle "Başkan ve Bilim Kurulu üyelerinin, (bu kişilerde 278

sayılı Kanunla aranan nitelikler aranmaksızın) bir defaya mahsus Başbakan tarafından atanmasından" ibaretti. Anayasaya aykırılığı çok açık ve net olan bu değişiklik, muhalefetin yoğun çabalarına karşın, 12 Kasım 2003'te Meclis Genel Kurulu'nda kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Bu Kanun değişikliği, 21 Kasım 2003'te, Cumhurbaşkanı tarafından veto edilerek TBMM'ye geri iade edilmiş ve 10 Aralık 2003 tarihinde TBMM'den hiçbir değişiklik yapmadan aynen geçirilerek yeniden Cumhurbaşkanlığı'na gönderilmiştir. İkinci kez veto edilemeyeceği için, 5016 sayılı Kanun 22 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Başbakan, 20 Eylül 2003 tarihinde boşalan (yerlerine seçilenler atanmayarak bloke edildiği için, aslında boşaltılmış olan) 6 BK üyeliği için Kanun yürürlüğe girdikten 3 gün sonra, 25 Aralık 2003 tarihinde, yeni atamalarını yapmış ve yeni BK ilk toplantısını 11 Ocak 2004'de gerçekleştirmiştir. Bu tarihten itibaren de eski yönetimin büyük bir kısmı tasfiye edilmiştir.

TÜBİTAK'ın idari tasfiye sürecini anlattığım bu bölümdeki bütünselliğin bozulmaması açısından, yapılan hukuk dışı müdahaleye karşı, 9 Ocak 2004 tarihinde Ankara İdare Mahkemesi'nde açtığım dava ile başlattığım zorlu hukuk mücadelesinin ayrıntılarını, aşağıda ayrı bir bölüm olarak sunacağım.

19 Ocak 2004'te N. Yetiş vekâleten Başkanlık görevine başlamış ve Başkanlık için Sayın Cumhurbaşkanı'na önerilmiştir. Sn. Cumhurbaşkanı A. N. Sezer bu atamayı Anayasa mahkemesindeki dava sonuçlanıncaya kadar bekletmeye almıştır.

Bu yeni gelişme üzerine 19 Ocak 2004'te, benim dönemimden görevlerini sürdürmekte olan Başkan Yardımcıları ve bazı üst düzey yöneticiler Kurumdan istifa ederek ayrılmışlardır. Ocak 2004 ortasında başlayan bu deprem sonucu görevden ayrılmalar ve atamalar 2004 yılı sonuna dek sürmüş ve TÜBİTAK'ın tasfiye süreci tamamlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 24 Aralık 2003'te yapılan başvurudan yaklaşık bir ay sonra, 29 Ocak 2004 tarihinde Yürürlüğü Durdurma Kararı (2004/4 sayılı karar) vermiştir. Anayasa Mahkemesinden Yürütmeyi Durdurma Kararı çıkınca da, N. Yetiş'in atama kararnamesi Sayın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmadan 30 Ocak 2004 tarihinde Başkanlığa iade edilmiştir. Sadece 1 ay süreyle yürürlükte kalan 5016 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesi'nde 29 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğünün durdurulmasıyla (meşruyet zemininden kaymış olmanın verdiği rahatsızlıkla

olmalı), Kanunun değiştirilmesi amacıyla vazgeçilmemiştir. Gerçekten de, hükümet Mayıs 2005'te yeni bir Kanun değişikliği teklifini Meclis'e sevk etmiştir.

Muhalefetin yoğun çabasına rağmen hızla Meclisten geçirip Köşke gönderilen bu değişiklik, 18 Mayıs 2005 tarihinde Veto edilmiştir. Bu Veto Kararının Gerekçesi hukuk fakültelerinde ders olarak okutulabilecek mükemmellikte bir "bir devlet kurumuna sahip çıkma" belgesidir. Bu doküman ayrıca TÜBİTAK'ın 2 yıldır yaşadığı sarsıntıyı da son derece objektif ve ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. 29 Haziran 2005 tarihinde Meclis Genel Kurulunda yapılan ikinci ve son görüşmede bu değişiklik Kanunu aynen kabul edilmiştir. Artık Veto edilemeyeceği için, 5376 sayılı yeni Kanun 6 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak, Sayın Cumhurbaşkanı bu tarihte yaptıkları bir basın açıklamasında, bu yeni düzenlemeye karşı Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açacaklarını belirtmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanı'na paralel olarak, 14 Temmuz 2005 tarihinde CHP Meclis Grubu tarafından da Anayasa Mahkemesi'nde 5376 sayılı bu kanun değişikliğine karşı iptal davası açılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin, her iki başvurunun birleştirilerek görüşüldüğü, 28 Temmuz 2005 tarihindeki oturumunda bu Kanunun Yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmiştir.

Bu AKP iktidarının TÜBİTAK Kanunu'nu değiştirmeye yönelik girişimlerinin sonuncusu değildir. Kanunu değiştirmeye yönelik üçüncü girişim 2008 yazında gerçekleştirilmiştir. 31 Temmuz 2008 tarihinde TBMM'de kabul edilen 5798 Sayılı Kanun yeni Cumhurbaşkanı Sayın A. Gül tarafından veto edilmediği için çok hızla hayata geçirilmiştir; 13 Ağustos 2008 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Başbakanlıkça TÜBİTAK Başkanlığı'na atama önerisi Sayın Cumhurbaşkanı A. N. Sezer tarafından geri çevrilen (ve aynı tavırla karşılaşıcağı bilindiğinden daha sonra yeni bir öneri yapılmadan vekaletle görevi sürdürmesine izin verilen) N. Yetiş, bu yeni gelişmenin hemen ardından, Başbakanlık tarafından Başkanlığa atanmak için yeni Cumhurbaşkanı Sayın A. Gül'e önerilmiş ve bu atama 4.5 yıllık gecikme ile nihayet gerçekleşmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin daha önce aldığı 2 yürürlüğü durdurma kararı varken, Danıştay'ın N.K. Pak'ın atanmasının Başbakanlıkça engellenmesini hukuk dışı bularak iptal ettiği kesinleşmiş kararı da mevcutken, ayrıca CHP Grubu bu yeni değişikliği de Anayasa Mahkemesine götüreceğini deklare etmişken bunların tümünün yok sayılarak bu atamanın gerçekleştirilmiş olması herhalde ilerde bilim tarihi kitaplarında hakettiği yerini alacaktır.

CHP grubu tarafından 10 Eylül 2009 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nde bu Kanunun iptali ve yürütmenin durdurulması talebi ile dava açılmıştır. Ancak artık ülkede "sistemi dönüştürme süreci" de epeyce yol aldığı için ilk iki Kanun değişikliği girişimlerinden farklı olarak bu yürürlüğü durdurma talebi yeni kompozisyonlu Anayasa Mahkemesi tarafından uygun görülmemiş ve geri çevrilmiştir.

Kanun değişiklikleri bu üçüncüyle de son bulmuştur: 3/6/2011 tarihli ve 635 sayılı KHK ile, 2008'de artık siyasi iktidarın kontrolü altına alınmış olan Kurumun statüsü de düşürülmüş, o zamana kadar Başbakanı bağlayan, bu yeni değişiklikte yenilerde kurulmuş olan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlanarak bir anlamda kamudaki çok sayıda Genel Müdürlük'ten biri haline getirilmiştir.

En son değişiklik yenilerde 20 Temmuz 2012'de çıkarılan 6353 sayılı Torba Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Kanun dikkatle incelendiğinde bu yapılan yeni değişikliklerle Kurumun 1964 veya 1993'deki misyon ve yapılanmasından radikal bir biçimde uzaklaştırıldığı görülecektir. Şöyle ki, bu Kanunla, TÜBİTAK'ın bağlı bulunduğu Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın (ve TTGV'nin) kimi faaliyetleriyle örtüşen (örneğin Tekno Girişim Sermayesi Destegi) bir yapı ortaya konmakta ve pazara daha (da) yakın faaliyetlere yönelik destekler önerilmektedir. TÜBİTAK'ın tarihsel misyonunun yeniden yorumlanması anlamına gelecek bu yaklaşım, TÜBİTAK'ın 2011'de yapılan değişiklikle özerk statüsünden uzaklaştırılması ve bir "bağlı kurum" statüsüne getirilmesi sürecinden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Bu yeni misyon çerçevesinde ikinci plana itilmesi kaçınılmaz olan diğer asli işlevler ayrı bir kuruma mı devredilecektir; yoksa bu işlevlerin yeni paradigma çerçevesinde artık bir anlam ve değeri kalmadığı mı düşünülmektedir? Gelişmeleri izleyip göreceğiz.

2.4. Bir Onur Mücadelesi: Yargıda Hak Arama

9 Ocak 2004 tarihinde "Başbakan tarafından TÜBİTAK Başkanlığına atanmak üzere Cumhurbaşkanlığı'na önerilmemesi ilişkin işlemle, bir başkasının Başkan olarak Cumhurbaşkanlığına önerilmesine ilişkin işlemin iptali ve yürütmenin durdurulması" istemiyle Ankara İdare Mahkemesi'nde dava başladığım hukuk mücadelesinde davanın açılmasıyla, bu mücadelenin öncesinde başlamış olan karalama ve iftira kampanyaları daha da yoğunlaştı. Görevden ayrılmamın aylar sonrasında hazırlanan naylon dosyalarla hakkımızda yargı takipleri de başlatılmıştır. Sanki zaman testinden geçmiş bazı

yıldırma/karalama şablonları (Goebbels yöntemleri ?) uygulamaya konmuştu.

Yıpratıcı ve yorucu bir süreçti hiç kuşkusuz. Ancak, bütün bunlara yılmadan göğüs germek mecburiyetinde olduğumun bilincinde olarak bu yola çıkmıştık. Hayatı boyunca inandığı doğruları savunmaktan asla vazgeçmeyen ilkeli bir bilim adamının tüm bu karalama, iftira kampanyaları ve tehditlere boyun eğerek herşeyi olduğu gibi kabullenmesi zaten nasıl beklenebilirdi ki? Dolayısıyla, bedeli her ne olursa olsun, bir an bile tereddüt etmeden ve hiç yılmadan bu yoldaki hukuk mücadelemize devam ettik.

Bu uzun ve zorlu mücadelenin sonucunda , idari yargıda ve Danıştay'da açılan davalarımızı kazandık; karalama ve yıldırma amacıyla açılan soruşturmalarından takipsizlik kararları aldık, ceza davalarından beraat ettik. İdari yargı kararlarını uygulamadığı için Başbakan'a karşı açtığımız manevi tazminat davasını kazandık (bu zorlu sürecin detayları daha önce Hukuk Gündemi dergisinde yazdığımız makalade verilmiştir).

TÜBİTAK'la başlayan özerk kurumların siyasetin kontrolü altına alınması süreci, Futbol Federasyonundan Devlet Tiyatrolarına, Merkez Bankasından Adli Tıp'a ve YÖK'e, en sonunda ise yüce Yargı'ya kadar pek çok kurumu kapsayarak devam etti. Bu büyük resmi iyi görmek gerekiyordu; ancak işin başında 2003 yılında kimse görmedi, ya da görmezden geldi. Bu sürecin TÜBİTAK'la başlamasının bana hissettirdiği iki farklı duygu var: Birincisi, harcanan insan üstü emeklerle edinilen kazanımların ehil olmayan ellerde heba edileceği kaygısı içimi çok acıtıyor. İkincisi, Sayın Başbakan'ın göreve gelmesinin hemen ardından dikkatini TÜBİTAK'a çevirmesi ve takibeden süreç, TÜBİTAK'ın pek çok bağlamda bir öncü kurum olduğunu ve ilk önce bertaraf edilmesi gerektiğini akla getirdiğinden, belki biraz tuhaf gelebilir ama, gurur da veriyor.

2.5. TÜBA'nın Kuruluşu ve Yıkılışı-Kronoloji

Türkiye Bilimler Akademisi'nin kuruluşuna yönelik ilk somut adım Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK), 1993 yılında yaptığı toplantıda Türkiye Bilimler Akademisi'nin kurulması yönünde aldığı kararla atılmıştır. Bu karar uyarınca o sıralardada yürürlüğe sokulmuş olan ve hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veren 3911 sayılı yeni kanun hükmünde kararnameyi fırsat sayıp hazırlanan 497 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 2 Eylül 1993 günü 21686 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla idari ve mali özerkliğe sahip bir ku-

rum olarak Türkiye Bilimler Akademisi kurulmuştur.

KHK'nın geçici 1. maddesi uyarınca, bir defaya mahsus olmak üzere on asli üye 12 Eylül 1993 tarihinde Başbakan tarafından atanmış, bu üyelerin gene geçici 1. madde uyarınca on asli üye daha seçmesiyle Akademi Genel Kurulu oluşmuştur. Akademi Genel Kurulu ilk toplantısını 27 Kasım 1993 tarihinde yaparak Akademi Başkanı ve Akademi Konseyi üyelerini belirlemiştir. Akademinin bütün organlarının oluşturulmasından sonra Akademi Konseyi ilk toplantısını 7 Ocak 1994 tarihinde yaparak çalışmalarına başlamıştır.

Türkiye Bilimler Akademisi'nin kuruluşundan beri pek fazla değişiklik göstermeyen kuruluş KHK'si, son dönemde önemli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerden ilki; 3/6/2011 tarihli ve 635 sayılı KHK'nın 33'üncü maddesi ile Başbakanlığa bağlı olan Akademi'nin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı hale getirilmesidir.

İkinci değişiklik, 22/08/2011 tarih ve 651 sayılı KHK'nın 31'inci maddesi ile yapılmıştır. Bu kapsamda, Akademi'nin Asli ve Asosiyeye üye sayısı, her birinden 150 olmak üzere toplam 300 olarak belirlenmiş ve bunların sadece 1/3'ünün Akademi tarafından seçilmesi, kalan üyelerin ise Bakanlar Kurulu ve YÖK tarafından atanması kararlaştırılmıştır.

Son değişiklik 02/11/2011 tarih ve 662 sayılı KHK ile yapılmıştır Bu KHK'nın 94'üncü maddesinde, Akademi'nin 1/3 sayısındaki üye seçimi konusundaki yetki Bakanlar Kurulu'ndan alınıp, TÜBİTAK Bilim Kurulu'na verilmiştir. 651 ve 662 sayılı KHK'lar ile birbiri ardına değişiklikler yapılan bir diğer konu da Şeref üyelerinin Genel Kurul'a katılması konusu ile ilgilidir. İlk değişiklikte (651 sayılı KHK), Akademi'nin karar organı Genel Kurul'un yalnızca Asli ve Asosiyeye üyelerden oluştuğu belirtilirken, ikinci değişiklikte Şeref üyeleri de Genel Kurula dâhil edilmiştir.

Akademi'nin 497 sayılı KHK'nde yapılan bu son dönem değişikliklerinden biri de Akademi Başkanı'nın seçimi konusunda olmuştur. Bilindiği üzere, dünya akademilerinin en temel özelliği "özgürlüğü"dür ve bunun göstergelerinden biri olarak başkanlarını üyeleri arasından kendilerinin seçmesidir. Türkiye Bilimler Akademisi'nin kuruluşundan bu yana başkan seçimi bu uluslararası ölçüde göre yapılmıştır. Son yapılan değişiklikte (662 sayılı KHK), Akademi Başkanı seçimi ile ilgili olarak; Asli üyeler içinden Akademi Genel Kurulunca belirlenecek üç aday arasından Başbakan tarafından üç yıl için atanacağı

ifadesi yer almaktadır. Yeni değişiklikler incelendiğinde TÜBA'nın artık özerk bir kurum olmaktan çıktığı, mevcut üyelerinin azınlığa düştüğü ve kurumun artık siyasi otorite tarafından atanacak yeni üyelerin ağırlıklı olarak etkin olacağı bir kuruma dönüştüğü görülecektir.

2011 yılı itibarı ile Şeref Üyesi sayısı 41, Asli Üye sayısı 82, Asosiyer Üye sayısı 17 olmak üzere toplam üye sayısı 138 idi. 2011 Kasım ayı itibarıyla bu toplam 138 üyeden 73'ü artık evrensel bir bilimler akademisi olma özelliğini yeni yasal düzenlemelerle kaybetmiş olan bu kurumdan istifa ettik. İstifa edenlerin sayısı hükümet tarafından yeni üyelerin ve Başkanın atanması sonucu bir miktar daha yükselmiştir. Ne yazık ki dünya akademiler tarihinde örneği görülmemiş bu denli radikal bir olay karşısında bile üniversitelerden çıt çıkmamıştır. Bu denli büyük bir olay medyada da bir kaç minik haber dışında kendine yer bulamamıştır.

Dünyadaki örnekleri incelendiğinde üyeleri ve başkanı siyasi otorite tarafında doğrudan atanan bir bilimler akademisinin olmadığı, ayrıca akademilerin yaklaşık 500 yıllık tarihine göz atıldığında, tek geçerli kuralın "yeni üyelerin, mevcut üyelerce ve yalnızca bilimsel merit kriteri esas alınarak seçilmeleri" olduğu görülecektir. Wikipedia ansiklopedisinin tüm dünya bilim akademilerinin ortak özelliği olarak saptadığı kriterler şunlardır:

- Üyeler mevcut üyeler tarafından bilimsel merit esasına göre seçilirler.
- Üye sayıları (değişen koşullara göre değişebilen dinamik karakterli) belli bir algoritma çerçevesinde saptanmıştır.
- Yönetim aşağıdan yukarı ve demokratiktir. Yani yönetim organları akademi üyelerince belirlenir.
- Akademiler siyasi otoriteden, sanayiden ve tüm mesleki örgütlerden bağımsızdır. Bazı akademiler bu kuruluşların bazılarında finans desteği alabilirler; ancak bu akademinin özerkliğine, yani işleyiş mekanizmalarına ve yapılanmasına asla bir karışma hakkı vermez.

497 sayılı KHK ile TÜBA'nın devletin sınırlı vesayet denetiminin altında, yine kendi karar organını oluşturan, üyelerini ve Başkanı'nı seçen, çalışma düzeni ve yöntemini belirleyen, araştırma ve yayın konularını saptayıp, yürütmek ve ilgisini bu doğrultuda çalışmaya yöneltmek serbestliğine sahip özerk bir bilim kurumu olarak işlevini sürdürmesi öngörülmüştü.

Kurum'un bu biçimde düzenlenmesi, görevlerinin niteliği, bilimsel etkinliklerinin ağırlığı ve evrensel önemi nedeniyle her türlü dış etkilerden ve siyasi karışmalardan uzak tutulması ve özellikle bilimsel saygınlığının sağlanması ve korunması gereğine dayanmaktaydı. Bu gereklilik, Kurum'un idari ve mali özerkliğiyle korunan bilimsel özerkliğinin dayanağını ve gerekçesini de oluşturmaktaydı.

Bilim ve teknolojiye devlet politikası üretecek kurumların özerk olmaları işin doğası gereğidir. Çünkü, ancak özerk ve bağımsız kurum ve kuruluşlar, etki ve baskı altında kalmadan ülkeleri çağdaş uygarlık düzeyine taşıyabilecek doğru politikalar üretilmesine yardımcı olabilirler. Bu nedenledir ki, Türkiye Bilimler Akademisi, kurucularının ileri görüşlülüğü ile mali, idari ve dolayısıyla bilimsel özerkliğe sahip bir kuruluş olarak kurulmuştur. Bu özelliğin ortadan kaldırılması, Kurumun evrensel anlamda bir bilimler akademisi olma özelliğini ortadan kaldıran ve telafisi mümkün olmayan çok büyük bir kayıptır.

Özetlersek, dünyadaki benzerlerinden yaklaşık 300 yıllık gecikmeyle 1993 yılında 497 sayılı KHK ile idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olarak kurulan TÜBA, önce 3/6/2011 tarihli ve 635 sayılı KHK'nın 33'üncü maddesi ile yeni kurulan Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlanmış ve daha sonra 22/08/2011 tarih ve 651 sayılı KHK'nın 31'inci maddesi ile yapısında ve işleyiş kurallarında çok temel değişiklikler yapılmıştır. En son yapılan değişiklik 02/11/2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete'de (1. Mükerrer) yayımlanan 662 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır.

2.6. TÜBA'nın Kuruluş Öyküsü

AKP iktidarı döneminde gerçekleştirilen Kuruluş Kanunu'ndaki özerklik ifadesinin şeklen korunarak TÜBİTAK'ın özerkliğinin kaldırılması, Kurum tarihinde ilk kez olmamaktadır. 1987 yılında Başbakan Turgut Özal çıkarılan 294 sayılı KHK ile 278 sayılı kanunun ilk şeklindeki 1 inci maddede yer alan, TÜBİTAK'ın İdari ve Mali özerkliğe sahip bir kurum olduğu kuralı aynen korunmuş olmakla birlikte, aslında TÜBİTAK'ın özerkliği fiilen kaldırılmıştır. Zira 297 sayılı KHK çerçevesinde TÜBİTAK idari bakımdan bir anlamda bir KİT statüsünde olduğu için hem Kurum Başkanı hem de Yönetim Kurulu üyeleri doğrudan Başbakan tarafından atanıyor ya da görevden alınabiliyordu.

1987 yılında yürürlüğe giren yeni mevzuat çerçevesinde göreve getirilen yönetim 1990 sonunda yeni bir kararname ile görevden alınıp başka bir ekip göreve getirilmiştir. Ben de Prof. Dr. Kemal Gürüz başkanlığın-

daki bu yeni ekip içinde 1990 yılı Aralık başından itibaren Başkan yardımcısı olarak göreve başladım.

Birkaç yıl Kurumu bu yeni model çerçevesinde, yani kurumun siyasi iradenin kontrolü altında olduğu ve Kanun gereği, lafzen korunsu bile, fiilen özerklikten söz edilemeyecek bir model çerçevesinde yönettik. Başta merhum Adnan Kahveci olmak üzere dönemin siyasetinin bilime saygılı tavırları nedeni ile yürürlükte bulunan kanundaki paradoksal duruma karşın herhangi bir müdahale ile karşılaşmadık.

Buradan çıkan şudur: Türkiye’de kurumsal yapılaşma tamamlanmadığı için kurumların işleyiş performansı ve yarattıkları katma değer, tamamen sürecin tarafı olan kişilerin inisiyatifindedir. Aslında, tüm bu sıkıntılar kurumların kişilerden bağımsızlaştırılmış işleyiş mekanizmalarına geçememiş olmasından kaynaklanmaktadır.

1992 yılının sonlarında iktidar değişikliği nedeniyle merhum Prof. Dr. Erdal İnönü Başbakan Yardımcısı oldu. O sırada yürürlükte olan KHK çerçevesinde Prof. Kemal Gürüz’ün yerine Kurum Başkanlığına Prof. Tosun Terzioğlu atandı. TÜBİTAK kanunu 1993 sonbaharında değiştirilip özerk modele dönüldü.

Prof. Gürüz görevden ayrılmadan önceki bir kaç aylık dönemde çok yoğun bir biçimde Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu’nu ilk kez olarak toplama hazırlığı yapıyorduk. Bu Kurul 1983 yılında kurulmuş ve daha sonra işleyiş mekanizmalarını belirleme amaçlı idari bir toplantı yapmış ancak işlevsel olarak hayata geçirilememişti. 1990 yılı sonunda Bilim Teknoloji sisteminde reform niteliğinde ciddi atılımlar gerçekleştirmek amacıyla Kurumda idari görev almıştık (en azından ben öyle düşünüyordum). Bunu gerçekleştirmenin ilk ve büyük adımı bu Kurulu işlevsel olarak hayata geçirmekten geçiyordu.

1993 yılı başında Kurul hazırlıkları, gündem ve ekleri, esas olarak tamamlanmıştı. Bu paket içinde daha sonraki dönemde gerçekten reform olarak nitelendirilmiş ve Türk Bilim-Teknoloji sisteminde kuantum sıçraması yaptırmış düzenlemeler vardı. Bir Bilimler Akademisi kurulması da paketin içindeydi. 1989 Haziran ayından beri 3,5 yıl çantamda Kuruluş Kanunu Taslağını taşıdığım Türkiye Bilimler Akademisi’nin hayata geçebileceği bir fırsat çıkmıştı karşımıza.

2.7. TÜBA’nın Kuruluşunda Akil Adamlar Yol Gösteriyor

TÜBA modelini oluşturma hazırlıklarımız kuruluş tarihinden oldukça eskiye gidiyor. Bu çalışmaya

merhum Adnan Kahveci ile çalıştığım yıllarda başlamıştım. Ricamız üzerine dünya örneklerinin karşılaştırmalı analizlerini içeren değerli bilgiler ileten Merhum Profesör Feza Gürsey ve sevgili dostum Profesör Celal Şengör’le bu konuda çok yararlı görüş alışverişlerimiz olmuştur. Değerli dostum Profesör İsmail Hakkı Duru ile de 1987 yılında Berlin Üniversitesi’nde doktora sonrası araştırmalar yaptığı dönemde, kendisini ziyarete gittiğimde bu konudaki taslak çalışmalarım hakkında ayrıntılı görüş alışverişlerinde bulunmuştuk.

Tüm bu incelemeler ve değerlendirmeler sonucu bir kuruluş Kanunu taslağını kaleme aldım. Konu hakkında merhum Kahveci ve değerli dostum Profesör Şahin Koçak ile Kurumu o günlerde kurup kuramayacağımız konusunda ayrıntılı değerlendirmeler yaptık. Ancak bu girişimlerimizden o günlerde olumlu bir sonuç alamayacağımız sonucuna varınca uygun bir fırsatı kollamak üzere beklemeye karar verdik. Yaklaşık 4 yıl sonra önce benim TÜBİTAK’ta görev almam, daha sonra Profesör İnönü’nün koalisyon ortağı olarak iktidarda olması beklediğimiz fırsatı sağladı. Burada hakkaniyet açısından dönemin Başbakanı Sayın Süleyman Demirel’in olumlu ve son derece yapıcı yaklaşımından bahsetmem gerekir.

Kendisi de Türkiye’nin yetiştirdiği en parlak zekalı bilim insanlarından biri olan ve eğitiminin her evresinde TÜBİTAK destekleri ile bilim yolunda ilerleyen Adnan Kahveci son derece etkili bir siyaset ve devlet adamıydı. Ancak bilime ve bilim sistemine olan yakınlığını da her zaman korumuştur; tıpkı Erdal bey gibi. Dolayısı ile TÜBA’nın kuruluşunda verdiği öncü destek çok önemliydi ve çok da samimiydi. Siyasete girerek kariyerini bilim yolunda sürdürmemesi nedeni ile, her ne kadar çok açık etmese de, 60’lı yıllardan Samsun Ondokuzmayıs lisesindeki arkadaşlık dönemimizden kaynaklanan bir yakınlıkla, üzüldüğünü hissettiğim anlar olmuştur.

Sayın Kahveci hem Devlet Bakanlığı hem de daha sonra Maliye Bakanlığı döneminde Türk Bilim sistemine son derece yaşamsal destekler vermiştir.

Feza Bey’in tarihi mektubunu ve benim bunun üzerine yaptığım çalışmayı Devlet bakanı Dr. Adnan Kahveci’ye aktaran mektupları bire bir dizilmiş olarak tarihe not düşmek amacıyla TÜBA-GÜNCE Dergisinin Haziran 2012 sayısında yayımlamıştım; dolayısı ile yer kısıtı nedeniyle burada tekrarlamıyorum. Bu kuruluş çalışmasındaki amaç, gelişmiş dünyadaki herhangi bir modeli, yapısını çala kalem kopyalayarak ya da adapte ederek benzerini kurmak değildi.

İnanıyorum ki, bilim kültürü henüz kökleşmemiş olan ülkemize evrensel düzeyde bilgeliği özendirilen bir kurumu kazandırmak için kafa yoran iki bilim adamının, bu mektupların satır aralarında dile getirdikleri kurumun geleceğine yönelik kaygılar dikkatli gözlerin dikkatinden kaçmayacaktır.

Bu kaygıların ne yazık ki çok uzun bir süre geçmeden haklı çıkması çok hazin. 1859 yılında kurulan ilk Akademi, Encümen-i Daniş, 11 yıl yaşayabilmiş ve bir anlamda kendiliğinden yok olup gitmişti. 1993'te kurulan ise tüm çabalarımıza karşın, işin içine aydın aymazlığı ve kıskançlığı (fitne) da girince 18 yıl yaşatılabildi. TÜBA diğeri gibi yok olmadı, ancak bir bilim akademisi olma sıfatını kaybederek bir başka ölüm türünü yaşadı.

Büyük bilim ve düşün insanı Profösör Feza Gürsey hazırlık çalışmalarına çok belirleyici katkı yaptığı TÜBA'nın kuruluşunu göremeden 13 Nisan 1992'de sonsuzluğa göçtü. Ancak daha uzun yaşayıp yıkılışını da görmediği için teselli buluyorum

1993'ün tüm yaz aylarını, kurumun idari toplu tatilde olduğu dönem dahil, TÜBİTAK, TÜBA ve TESAK (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kurumu) kanunları üzerindeki çalışmalarla geçirdiğimi, ilk iki kurumun şu anda içine düştüğü hazin durum nedeniyle yüreğim yanarak, ancak buruk bir keyifle hatırlıyorum. 3911 sayılı KHK'nin kısıtlarına uymak zorunda olmak ve buna rağmen beklentileri boşa çıkarmayacak ciddi bir Kurum kurmak için başbakanlık bürokrasisi ile yaptığımız müzakere (hatta mücadeleler) olumlu sonuçlandı. Mutlulukla hatırlıyorum ki bu iki kurumu, kuruluş kanunları çerçevesinde ilişkilendirerek TÜBİTAK'ın idari ve mali özerklik özelliklerini TÜBA'ya da kazandırmayı başarmıştık. Bu modeli idari bir başarı olarak değerlendirenler de oldu; bu işlerin ne tür işler olduğundan pek haberdar olmayan bazı değerli meslektaşlarımla TÜBİTAK "vesayeti" olarak bile değerlendirdikleri bu statü nedeniyle, yakın geçmişte pek çok eleştiriye de muhatap olduğumu ifade etmeliyim.

2 Eylül 1993 tarihinde yürürlüğe giren 497 sayılı KHK ile kurulmuş olan Türkiye Bilimler Akademisi'nin yasadaki organlarını (en önemlisi başlangıçta 20 asli üyeden oluşması gereken Genel Kurul'u) oluşturarak fiilen çalışmaya başlaması 7 Ocak 1994'ü bulmuştur.

TÜBA'nın yasa gereği hükümet tarafından atanmış ilk 10 üyesinin Kanunda getirilen kriterler çerçevesinde seçtiği ikinci (seçilmiş) 10 asli üye arasında ben de

yer almıştım. Bu ilk oluşum sürecinin 4 ay gibi uzun bir süre alması işleyişin kuruluştan daha zor olacağı'nın göstergesiydi. Hükümete danışmanlık işlevimizin kapsamında hükümetçe atanacak ilk 10 üyenin belirlenmesinde TÜBİTAK üst yönetimi olarak katkı yapmamız bekleniyordu. Bunu evrensel mükemmellik kriterleri bağlamında ancak disiplinler arası dağılım dengesini de gözeterek çok hızlı ve pürüzsüz bir şekilde gerçekleştirdiğimizi hatırlıyorum. Profesör Celal Şengör'ün kitabında sürecin bu fazına ilişkin bazı detaylı bilgiler bulunabilir.

Ancak ilk Genel Kurul'un oluşturulabilmesi için gerekli olan ikinci 10 üyenin, atanmış ilk 10 üye tarafında seçiminin hiç te aynı pürüzsüzlükte geçmediği süreç sonunda anlaşılmıştı. TÜBA Başkanı'nı da bu ilk Genel Kurul seçeceği için bir anlamda denge hesapları başlamıştı. Demek oluyor ki, "demokrasinin kuralları(!)" daha ilk günden işlemeye başlamıştı. "Bilimde demokrasi olmaz, meritokrasi olur" diyen değerli düşünürün boşa konuştuğu anlaşılıyordu. Daha sonraları, atanmış üyelerin bazılarının zaman içinde bu sıfatı kurucu üye ünvanı ile değiştirerek isimlerinin önünde bir sıfat gibi kullanmaya başladıklarını biraz yadırgayarak ve hep buruk bir gülümseme ile izledim.

2.8. Profösör Erdal İnönü Tarih'e Tanıklık Ediyor

Aşağıda alıntı yaptığım 20 Mayıs 2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesindeki "Öncü Kurum TÜBİTAK'a Yazık Oluyor" makalesinde merhum Erdal Bey kuruluşunda öncülük yaptığı TÜBİTAK'ın maruz kaldığı saldırılara karşı her zamanki efendi ve çelevi üslubuyla, belki anlarlar ve insafa gelirler umuduyla kurumun kazanımlarını sıralıyor. Erdal Bey'in bu yazısı yazık edilen kurumun bir dönem linç operasyonuna maruz bırakılan yöneticisi olduğum için özellikle kişisel minnet duygumun bir ifadesi olarak sıkça referans verdiğim bir yazı. Ancak, bu yazıyı buraya almakta TÜBA'nın kuruluş öyküsü bağlamında ikinci bir amacım daha var. TÜBA'nın kuruluş tarihçesine ilişkin gerçekleri, İnönü'nün adını da karıştırarak yapılan bazı kasıtlı ve sistematik perdeleme ve gölgeleme çabalarına en iyi cevabın doğrudan bu büyük bilim ve kanaat önderinin kendisinin tanıklığı olduğunu düşündüğüm için de yer vermek istedim bu yazıya.

Erdal Bey "Öncü Kurum TÜBİTAK'a Yazık Oluyor" makalesinde TÜBİTAK'ın ülkeye kazandırdıklarını şöyle sıralıyor:

- Bugün Türkiye'de ve başka ülkelerdeki üniversitelerde en ileri düzeyde araştırma ve öğretim yapan bilim insanlarının pek çoğu yetişmeleri sırasında

TÜBİTAK'tan burs almışlardır.

- TÜBİTAK'ın popüler bilim kitapları ve popüler bilim dergisi yıllardır en çok satan yayınlar arasındaki yerlerini koruyor. TÜBİTAK'ın yayımladığı Türk Kimya dergisi 90'lı yılları ortasında Uluslararası Bilimsel Atıf Endeksi'ne girmeyi başarmış ve her bakımdan dünya ölçülerine uygun olduğu kabul edilmiştir

- TÜBİTAK'ın desteğiyle 1993 yılından başlayarak her yıl Gökova'da düzenlenen matematik toplantısı en ünlü matematikçilerin rağbette yarıştıkları ve en yeni buluşlarını anlattıkları bir odak haline gelmiştir.

- Marmara Araştırma Merkezinde çalışan matematikçilerle elektronikçilerin birlikte tasarlayıp yaptıkları bazı özgün aletler savunma sistemimizin temel araçları arasına girmiştir.

Yıllar süren uğraş ve özendirmeler sonunda 90'lı yılların ortasında Sanayi kuruluşlarımızla Üniversiteler arasında verimli işbirliği örnekleri görülmeye başlamıştır. Bazı üniversitelerde belirli bir sanayi alanında araştırma-geliştirme yapan verimli ortak enstitüler kurulmuştur.

- Türkiye'de yazılan araştırma makalelerinin dünya sıralamasındaki yerinin on beş yıl içinde kırkıncılıktan yirminciliğe yükselmesinde üniversitelerle birlikte TÜBİTAK'ın önemli payı vardır.

- Gene TÜBİTAK'ın öncülüğü sayesinde, bilimcilerimizin yıllardır özlemini çektiği bir Ulusal Gözlemevi Antalya'nın bir dağ tepesinde kurularak 1993 yılında çalışmaya başlamıştır.

- Türk biliminin dünyada temsil edilmesinde, ya da Devlete danışmanlık konularında TÜBİTAK'ın eşsiz bir yeri vardır. Örneğin, Türkiye Bilimler Akademisinin kuruluş hazırlıkları 1993 yılında TÜBİTAK'ta yapılmıştır.

Bu listede pek çok eksik var kuşkusuz; ancak hiç önemli değil. Burada dikkate sunmak istediğim bu süreçte saygın bir bilim adamının, yapılan bir kıyım karşı nasıl dik durulacağını göstermiş olması. Ne yazık ki bu duruşun, benzer duruş sergilemeye örnek olma bağlamında, Türk Bilim camiasında pek fazla etki ve yankısı olmamıştır. Aydın aymazlığı denen bu olmalı herhalde. Ben bu eksiklikleri bu mücadele çerçevesinde yazdığım pek çok yazıda tamamladım ve kamu oyunun dikkatine sundum. Bunu yaparken kesinlikle bu yıkım sürecinin kurgulayıcılarını insafa getirmek gibi bir niyetim yoktu; çünkü böyle bir

şeyin gerçekleşmeyeceğini çok iyi biliyordum. Tek amacım tarihe not düşmekti. Şimdi yaptığım da aslında bundan ibaret. Konu "aydın aymazlığı veya dik duruş" olunca burada dik duruşun ve yürekliliğin yıllardır şahikasını temsil eden sevgili Celal Şengör'den bahsetmeden geçmek olmaz. Yalnızca bilimsel nitelikleri ile Cumhuriyet tarihinin en seçkin bilgilerinden birisi değil, gerek TÜBİTAK sürecinde ve gerekse, genel olarak, her türlü bilim-dışılık ve akıl tutulması süreçlerine karşı mangal gibi yüreği ile verdiği mücadeleye ile de bilim tarihinin zirve isimlerinden biri olmayı en hakettiği kişi sevgili Celal Şengör.

2.9. TÜBA Gereksiz Bir Kurum muydu; Zamansız mı Kuruldu?

Bu soru başlangıçta daha TÜBA'nın kuruluş çalışmaları yapılırken sorulmaya başlandı. Sonraları, özellikle TÜBİTAK Vakası'nın ardından, "benim için serbest av zamanı" başladığında daha da sıkça soruldu. Hatta TESAK'ın kurulamamış olması bağlamında bile bu tür sorulara muhatap oldum. TÜBA kuruluşuna yönelik olarak Feza Bey ile yaptığımız yazışmada, Feza Bey'in kullandığı "Bir bilim akademisine ihtiyaç olduğuna eminim" cümlesi kendisiyle yaptığımız görüşmelerde bu soruyu da ona yöneltmiş olmamdan kaynaklanıyordu. Bu cümle bir anlamda anahatar cümleydi. Çünkü, ulusun kaynaklarını kendi ihtirasları için hiç bir işe yaramayan ve hiç bir bilimsel ya da ekonomik değer yaratmayan yatırımlara harcadığı halde hiç bir vicdan rahatsızlığı duymayan insanlardan biri olarak anılmak istemezdim, hiç kuşkusuz.

İlke üzerinde anlaşmıştık; artık ideal modelin ne olacağını konuşabiliydik. 1993 yazında TÜBA kuruluş KHK'sı ile ilgili mevzuat çalışmalar sürdürülürken küçük ölçekte de olsa kamuoyu oluşturma etkinlikleri de sürdürüyorduk. Hazırladığımız taslağı gönderip bilgi ve deneyimlerine güvendiğimiz kanaat önderleriyle paylaşıyorduk bir akademi kurma fikrimizi. Konuyu paylaştığımız yetkinliğine çok saygı duyduğumuz bir değerli gazeteci dostumuz "Yetki Kanununun yürürlük süresi bitmeden süreci tamamlamak için acele ettiğimizi" gözden kaçırarak bu acelemizi eleştirmişti o günlerde. Eleştirisinin temelinde ilgili akademik camıyla yaygın bir istişare süreci işletmediğimiz yatıyordu. Aslında her ne kadar acele edilmediğini, ilk taslağı hazırladığım ve üzerinde yoğun düşündüğüm 1987-1988 yıllarında dünyadaki tüm modelleri incelediğimi ve yukarıda adlarını sıraladığım ve sıralamadığım pek çok ulusal ve uluslararası saygın zevatla müteaddit ve ayrıntılı istişareler yaptığımı söylesem de sanırım bu değerli dostumu pek ikna edememiştim; her şeye rağmen yöntemi çok demokratik bulmamıştı.

Acele etmeseydik TÜBA kanununun başına da TE-SAK kanununun başına gelen gelecekti; ama ne yazık ki kendimi yeterince ustalıklı anlatamamıştım. O, demokrasi temelli eleştirilerinde, biz de acelemizde haklıydık. TÜBA o dönemde kurulmasaydı, daha sonra benzer bir fırsat yaratılmayabilirdi. 2003'den beri Türk Bilim sisteminde yaşadığımız "serbest düşme" süreci göz önüne alındığında ne kadar haklı olduğumuzu görüyorum. Nasıl olsa yıkılacak olduğuna göre "hiç kurulmasaydı daha iyi olurdu" diyenler de çıkabilir. Bu değerlendirmeyi bilim tarihçilerine bırakmayı tercih ediyorum.

Bu değerli gazeteci dostumun 2011 yazında TÜBA vakası başladıktan sonra peş peşe yazdığı iki makalede TÜBA'nın yararlı ancak geç kalmış bir kurum olduğundan bahsetmesi içimi ısıttı. 17 yıllık bir gecikmeyle ve her ne kadar TÜBA'nın bir anlamda kapanış evresine rastlasa da ve hatta "kuruluş sürecine ilişkin olarak merhum İnönü dışında isim zikretmekten kaçınmış olsa da" gene de o tarihte yapılan işin doğruluğunun bu usta gazeteci tarafından kayda geçirilmesi hoşuma gitti. Bu süreçte hakettiğim krediyi henüz almasam da, emeklerimin boşuna gitmemiş olduğunu düşünerek bir anlamda kendi kendime avundum.

3. Son Söz

Günümüzde çok ileri bilimsel ve teknik konular giderek artan bir yoğunlukla günlük yaşama giriyor ve gündeme yansıyorlar. Bunları anlamadan, kendi yaşamımızda akıllıca kararlar alabilir miyiz; ya da, ulusal siyaseti etkileyebilir miyiz? Ülkemizde bu konulardaki kararlar nasıl ve kimler tarafından alınıyor? Son 50-60 yılda bilim alanında saygın bir geçmişe sahip kaç siyasetçi-devlet adamı sayabiliriz? Ülkemizin temel açmazlarından en başta geleni bu olmalı.

Bilim doğruluktur, bilim aydınlıktır, bilim uyanıklıktır. Yani, bilimsel bilgiyle donatılmış insanlar uyanık insanlardır; her şeye körü körüne inanmayan akıl süzgecinden geçiren insanlardır. Dolayısı ile bu tür insanlar kolayca aldatılamaz ve yönlendirilemezler. Bilimsel düşüncenin ışığıyla aydınlanmış insanları küçük menfaatlerle doğru yoldan çeviremez, yalanlarla kandıramazsınız. Onlar vicdanlarıyla akılları arasındadırlar; vicdanlarıyla cepleri arasında değil. Akılla doğruyu değerlendirip vicdanlarıyla insanlara sevgiyle yaklaşmayı bilirler. "Ben bir çuval kömür alayım da ülkeme ne olursa olsun" diye düşünmezler. Dolayısıyla bilimin aydınlığını keserseniz toplumu kolay kontrol edilir hale getirirsiniz. Böylece, zamanla salt kelle gezdiren ve her türlü kisvedeki

şarlatanın yemini yutmaya koşullanmış bir budalalar ülkesi/dünyası haline geliriz.

Demek ki, evrensel anlamdaki demokrasi için de bilim gereklidir. Bilimsel düşünce toplumda egemen kılınırsa demokratik düzen için en sağlam temel oluşturulur. Hemen altını çizmek gerekir ki, bu iki önemli düşün alanı, Bilim ve Demokrasi, aynı zamanda, aynı coğrafyada, M.Ö. 7-5.yüz yıllarda, Ege havzasında yeşermiştir. Bu bölgenin mevcut mirasçı ve sakinlerinden biri olduğumuz halde, toplumumuzun bu iki kavrama da çok uzak olması ne hazin bir kader olmalı.

Karmaşa ve yanıltmacaların engin denizinde doğruyu bulmak uyanıklık, cesaret (özellikle aklını kullanma cesareti) ve sabırla çalışmayı gerektirir. Bu zorlu düşünce alışkanlıklarını edinmek için uğraşmak istemezsek, gerçekten ciddi sorunlarla karşılaştığımızda çözüm üretmeyi bekleyemeyiz; buna hakkımız da olmaz. Bu noktada zekanın en sevdiğim tanımına bir gönderme yapmak isterim: Zeka, daha önce hiç karşılaşmadığımız bir sorunla baş edebilme yetisidir. Bu karanlık labirentlerden tek çıkış yolu bilimin ışığıyla aydınlatılmış zeki bir toplum yaratılmasıdır.

Kaynakça

- Pak N., K.** (2009) *TÜBİTAK ve Bilim: Bir Kopuşun Tarihi*, Bilim Ütopya No:178, Nisan, s.41-55.
- Özberk F.** (2010) *İz Bırakanlar-Namık Kemal Pak*, Bilim Ütopya No: 197, s.59-73.
- Özberk F.,** (2003) *Prof. N. K. Pak ile Söyleşi*, Bilim Ütopya No: 114.
- Pak N.K.** (2005) *TÜBİTAK Nereden Nereye: Siyasallaştırılan Bilim, Hukuk Gündemi, Ağustos 2005, Ankara Barosu.*
- Pak N. K.** (1999) *Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında TÜBİTAK'ın Doğuşu, Evrimi ve Politikaları, TÜBA, Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında Bilim-Blanço 1923-1988 Ulusal Toplantısı; Aralık.*
- Pak N.K.** (2012) *TÜBA Nasıl Kuruldu, TÜBA-GÜNCE, No: 44,s:12-15.*
- Şengör C.** (2011) *Bir Akademinin Doğuşu ve Ölümü*, CBT 1276, 2 Eylül 2011.
- Kaplan S.** (2010) *Celal Şengör Kitabı: Bir Bilim Adamının Serüveni, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.*
- Türkiye Bilimler Akademisi** (2012) *Kuruluşunun 18. Yılında Türkiye Bilimler Akademisi, Bilim ve Düşün Dizisi, Yeni Reform Matbaacılık, Ankara.*